

УДК 378.147:631

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-91-11>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ В АГРАРНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Олійник Наталія Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*
oleksasha97@ukr.net
orcid.org/0000-0001-9340-4378

У статті розглядаються актуальні питання вивчення дисциплін гуманітарного циклу у вищій школі й визначається їх роль у системі професійної підготовки студентів аграрних університетів. Автор звертає увагу на переосмислення досвіду професійної підготовки майбутнього фахівця аграрної галузі й розглядає її з позиції гуманізації процесу навчання, передбачає якісну зміну пріоритетів. З'ясовано, що метою вищої аграрної освіти є підготовка загальнокультурних, творчих, креативних особистостей. Аналіз стану професійної підготовки майбутніх фахівців в аграрних закладах освіти дозволило виявити недоліки в гуманітаризації процесу підготовки майбутніх фахівців, а саме: по-перше, це невідповідність між потребою в соціально-гуманітарній підготовці фахівців та об'ємом часу, відведеним в освітніх планах на вивчення дисциплін гуманітарного циклу; по-друге, перевантаженість освітніх програм і підручників фактичним матеріалом, а потім акцент на передачі знань, умінь, навичок замість комплексного й всебічного розвитку особистості; по-третє, недостатня реалізація особистісно орієнтованого підходу в навчанні; по-четверте, традиційний характер організації освітнього процесу, зумовлений традиційною підготовкою викладача, нестачею інноваційних підходів до викладання, не обізнаністю в новітніх технологіях навчання. Жорстка регламентація навчальних програм, яка спостерігається натеper, призводить до їх перевантаженості, а суперечність між великим обсягом матеріалу й обмеженням кількості годин на його вивчення певним чином змушує викладача циклу гуманітарних дисциплін обмежитися в процесі навчання репродуктивним характером викладання. Відзначено, що гуманітарна підготовка в аграрних закладах освіти спрямована на розвиток та удосконалення особистісних якостей. З метою оптимізації гуманітарних дисциплін слід оновити їх зміст з урахуванням досягнень сучасних наук; впровадити нові дисципліни, спрямовані на вдосконалення особистісних якостей; використовувати інноваційні технології, інноваційні методи й форми навчання; ввести комунікативні дисципліни – публічний виступ, дискусію в малих групах, що скеровані на розвиток критичного мислення в студентів і розвиток творчих здібностей. Викладаються реальні недоліки в реалізації гуманітарної підготовки, акцентуються особливості побудови освітнього процесу в його змістовному, праксеологічному й методологічному компонентах, наголошено на необхідності комплексного розв'язання проблеми.

Ключові слова: аграрна освіта, професійна підготовка, гуманітарні дисципліни, вищий заклад освіти, майбутні фахівці аграрної галузі.

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITARIAN TRAINING OF STUDENTS IN AGRICULTURAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Oliinyk Natalia Anatoliyivna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Primary Education
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
oleksasha97@ukr.net
orcid.org/0000-0001-9340-4378

The topical issues of teaching humanitarian disciplines at the agrarian university are analyzed in the article. Their place in the system of students' professional training is defined. The author draws attention to the rethinking of the experience of future agrarian's professional training and considers it from the point of humanization of the learning process, which implies a qualitative change of priorities. It was found that the purpose of higher agricultural education is to train general cultural, creative, creative individuals. Analysis of the state of professional training of future specialists in agricultural educational institutions revealed shortcomings in the humanization of the process of training future specialists, namely: first, the discrepancy between the need for socio-humanitarian training and the amount of time allocated in educational plans for disciplines. humanitarian

cycle; secondly, the overload of educational programs and textbooks with factual material, and then the emphasis on the transfer of knowledge, skills, abilities instead of comprehensive and comprehensive development of personality; third, insufficient implementation of a personality-oriented approach to learning; fourth, the traditional nature of the organization of the educational process, due to the traditional training of teachers, lack of innovative approaches to teaching, lack of awareness of the latest learning technologies. The current strict regulation of curricula leads to their congestion, and the contradiction between the large amount of material and the limited number of hours for its study in some way forces the teacher of the humanities cycle to limit the reproductive nature of teaching. It is noted that humanitarian training in agricultural educational institutions is aimed at the development and improvement of personal qualities. In order to optimize the humanities, their content should be updated to take into account the achievements of modern science; to introduce new disciplines aimed at improving personal qualities; use innovative technologies, innovative methods and forms of education; introduction of communicative disciplines – public speaking, discussion in small groups aimed at the development of critical thinking in students and the development of creative abilities. The real obstacles and shortcomings in the implementation of humanitarian training are highlighted, the peculiarities of the construction of the educational process, its content, activity and methodological components, the need for a comprehensive solution to the problem are emphasized.

Key words: *agricultural education, vocational training, social and humanitarian training, higher education, future agrarian.*

Вступ

Одним із важливих завдань професійної освіти є підготовка високоякісних фахівців різних напрямів навчання. Така підготовка може бути якісною тільки за наявності певної бази знань, умінь, навичок, отриманою студентом до початку підготовки й накопичуваною в процесі навчання. Відповідно до Закону України «Про освіту», «<...> метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості й найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу <...>» (Про освіту, 2017).

Це характеризує освіту як єдиний безперервний процес та означає, що головним завданням діяльності вищого закладу є не тільки підготовка висококваліфікованих фахівців, а й формування особистості студентів через гармонійне поєднання професійних, морально-естетичних, психологічних якостей. Особливо актуальною є така проблематика для аграрних закладів освіти. Адже фахівці агропромислової галузі знаходяться «на межі» різних професій.

Професії аграрно-промислового комплексу (агроном, інженер-механік, ветеринар, технолог) суміжні й знаходяться «на межі» різних професійних галузей знань. Сучасні фахівці аграрних закладів освіти повинні володіти не тільки фаховими знаннями й компетентностями, але й особистісно-професійними якостями, усвідомлювати значення аграрної діяльності для суспільства, відповідати за наслідки своїх дій і вчинків, мати високий рівень загальної культури й психолого-педагогічну освіту. Загалом зміст професійної підготовки фахівців-аграріїв переважає фахову освіту,

водночас нівелюється педагогічна складова частина (Іщенко, 2011: 11). Аналізуючи процес підготовки студентів аграрних закладів освіти (а він значною мірою впливає і на формування особистісних якостей), слід зазначити деякі його слабкі сторони. У процесі викладання окремих дисциплін відчувається їхня відособленість. Немає достатнього комплексного зв'язку з іншими дисциплінами.

Особистісному розвитку майбутнього фахівця-аграрія, ефективному входженню його у сферу професійної соціалізації сприяє вивчення гуманітарних дисциплін. Концепція гуманітаризації освітнього процесу в аграрних закладах освіти полягає в посиленні ролі гуманітарних дисциплін і гуманітарно орієнтованого вивчення інших навчальних дисциплін; максимальному наближенні навчальних дисциплін (змістовно) до майбутніх потреб фахівця; диференціації навчання, створенні умов для апробування студентом власних задатків і переваг у різних видах діяльності й пошуку себе; поєднанні загальнолюдських і національних цінностей, вихованні на основі моральності (Олійник, 2018: 83).

Мета статті – проаналізувати роль гуманітарної підготовки в становленні майбутніх фахівців аграрного профілю, з'ясувати особливості його організації в закладах освіти аграрних галузей.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Сучасні філософські рефлексії освіти відбиті в дослідженнях вітчизняних науковців В. Астахової, О. Дусавицького, Г. Клімової, В. Кременя, В. Лутая, М. Романенка й інших авторів. Значні досягнення у вивченні проблеми підготовки студентів аграрної галузі належать О. Деджулі, Р. Кравець, О. Мишак, Н. Олійник, Д. Щепову. Велика кількість публікацій вчених, практиків, викладачів

закладів освіти свідчать про необхідність вивчення проблеми гуманітарної підготовки студентів-аграріїв.

2. Методологія та методи

Для вивчення проблеми використовували системний і діяльнісний методологічні підходи. Аналіз літературних джерел і нормативних документів дав змогу отримати повне уявлення про стан досліджуваної проблеми й нормативних актів. Педагогічне спостереження уможливило констатувати про необхідність вивчення дисциплін гуманітарного циклу для студентів-аграріїв. З метою формування висновків використано метод узагальнення та систематизації.

3. Результати та дискусії

Перехід до інформаційного суспільства породжує нові вимоги до характеру та якості професійної діяльності фахівців вищої кваліфікації, в тому числі й для аграрної галузі. Загальні вимоги до випускників закладів вищої освіти подаються в стандартах вищої освіти у вигляді переліку компетенцій, під якими розуміють динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, спосіб мислення, професійні, світоглядні й громадські якості, морально-етичні цінності, які визначають як здатність особистості успішно здійснювати професійну й подальшу діяльність, так і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. У стандартах сформульовані загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної галузі, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача освіти в різних галузях із метою його особистісного зростання.

Основні компетенції відповідно до стандарту вищої освіти для першої (бакалаврського) галузі знань: Аграрні науки й продовольство.

1. Здатність продемонструвати розуміння проблем якості.

2. Здатність оцінювати, інтерпретувати й синтезувати теоретичну інформацію та практичні, виробничі й дослідні дані в галузях сільськогосподарського виробництва.

3. Здатність управляти комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняття рішень у конкретних виробничих умовах.

4. Здатність застосовувати відповідні кількісні математичні, наукові й технічні методи, а також комп'ютерне програмне забезпечення для розв'язання завдань аграрного спрямування.

5. Навички здійснення безпечної діяльності.

6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

7. Здатність працювати в команді.

8. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

9. Здатність зберігати й примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу й суспільство, техніки й технологій, використовувати різні види й форми рухової активності для активного відпочинку й ведення здорового способу життя (Зат. станд. вищої освіти, 2018).

Суттєвою характеристикою сучасного фахівця є наявність у нього розвинених зазначених компетенцій, що значно розширює вимоги до підготовки висококваліфікованих фахівців, важливим елементом якої має стати гуманітарна підготовка. Мета вищої аграрної освіти, як відомо, полягає не у вузькопрофесійній підготовці, а в широкій природничо-науковій, загальнокультурній, соціально-індивідуальній підготовці, безперервно розвивальному творчому потенціалу особистості, що сприяє самостійному поповненню професійних знань майбутнього фахівця. Тому актуальною проблемою підготовки фахівців у вищій аграрній школі є формування різних циклів дисциплін, освітніх програм і планів.

Одна з найважливіших проблем вищого аграрного закладу освіти – відбір змісту теоретичної підготовки із циклу гуманітарних дисциплін, які характеризуються сучасними нормативними документами вищої школи (освітньою програмою, структурно логічною схемою підготовки, іншими нормативними актами органів державного управління освітою та вищим закладом освіти) й відбиті в підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах, застосовуваних під час проведення навчальних занять та інших видів навчальної діяльності.

Згідно з галузевим стандартом 2019–2020 рр. навчальні плани підготовки бакалаврів мають чотири групи дисциплін:

1) гуманітарної та соціально-економічної підготовки;

2) природно наукової (фундаментальної підготовки);

3) професійної та практичної (професійно орієнтованої) підготовки;

4) вибіркової дисциплін.

У змісті навчальних програм із дисциплін гуманітарного циклу, які входили до навчальних планів аграрних вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ), були включені філософія, культурологія, психологія, соціологія, українська й іноземна мови.

Нині навчальні плани підготовки фахівців різних аграрних ВНЗ містять нормативні навчальні дисципліни, які є незмінними для будь-якої установи вищої освіти, що готує майбутніх фахівців, а також вибіркові дисципліни (за вибором університету й за вибором студента).

Нормативні дисципліни поділяються таким чином: дисципліни циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки (історія України й культурологія, українська мова професійного спрямування, політологія, іноземна мова за професійним спрямуванням, філософія, соціологія, психологія, правознавство, економічна теорія); дисципліни циклу математичної та природничо-наукової підготовки; дисципліни циклу професійної та практичної підготовки.

Освітні програми й навчальні плани аграрних закладів освіти (Вінницького національного аграрного університету, Поліського національного університету, Львівського національного аграрного університету) містять однакові нормативні навчальні дисципліни. До нормативної частини навчального матеріалу цих закладів включені такі дисципліни циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки: історія України й етнокulturологія, українська мова професійного спрямування, політологія, ділова іноземна мова, філософія, соціологія, психологія, правознавство, економічна теорія.

На жаль, аналіз освітньої програми й навчальних планів підготовки студентів освітнього ступеня «Бакалавр» у Вінницькому національному аграрному університеті свідчить про панування технократичних тенденцій. У нормативну частину навчального матеріалу включена тільки одна гуманітарна дисципліна – «Політологія».

Вибірковими дисциплінами за вибором університету в навчальних планах підготовки бакалаврів визначені такі: «Історія України й етнокulturологія», «Іноземна мова професійного спрямування», «Українська мова професійного спрямування», «Філософія», «Фізичне виховання», «Безпека праці й життєдіяльності», «Правознавство».

Як бачимо, варіативна частина, яка визнається окремою установою вищої освіти, містить обмежену кількість дисциплін гуманітарного циклу в порівнянні з навчальними планами інших аграрних закладів освіти. Натепер з освітньо-професійної програми у Вінницькому національному аграрному університеті виключені курси «Психологія» та «Соціологія», які мають відповідну базу для формування особистості майбутніх фахівців. Про яку високоосвіченість особистості й гідного члена суспільства може

йтися, коли скорочуються курси, спрямовані на розвиток і формування особистості? Чи можемо ми говорити про кваліфікованого фахівця, коли його знання обмежені тільки окремою галуззю знань?

Аналіз стану професійної підготовки майбутніх фахівців в аграрних закладах освіти дозволило виявити недоліки в гуманітаризації процесу підготовки майбутніх фахівців, а саме: по-перше, це невідповідність між потребою в соціально-гуманітарній підготовці фахівців та обсягом часу, відведеного в освітніх планах на вивчення дисциплін гуманітарного циклу. Дуже часто гуманітарна підготовка формально приєднується до спеціальної, а іноді на неї відводиться мінімум годин. По-друге, перевантаженість освітніх програм і підручників фактичним матеріалом, а потім акцент на передачі знань, умінь, навичок замість комплексного й всебічного розвитку особистості. Суперечність між великим обсягом навчального матеріалу й обмеженим часом для його вивчення призводить до того, що під час вивчення гуманітарних дисциплін культивується репродуктивне викладання. Тобто педагог залишається центральною фігурою освітнього процесу, а його взаємодія зі студентами зводиться до передачі засвоєння знань. Слід зауважити, що такий підхід уже не ефективний. По-третє, недостатня реалізація особистісно орієнтованого підходу в навчанні. Зазвичай жорстка структура навчання в закладах вищої освіти аграрного спрямування забезпечує типову масову підготовку фахівців, практично нівелюючи індивідуальний підхід до студента. Слід зауважити, що під час вивчення дисципліни застосовуються традиційні форми й методи навчання, орієнтовані на середнього студента, що значно шкодить розвитку його творчої індивідуальності, формуванню важливих якостей фахівця, таких як креативність, творчість, новаторство, самостійність (Олійник, 2018: 172). По-четверте, традиційний характер організації освітнього процесу, зумовлений звичайною підготовкою викладача, нестачею інноваційних підходів до викладання, не обізнаністю в новітніх технологіях навчання. (Олійник, 2018: 173).

Значна кількість науковців (Грозна, 2012; Мишак, 2012; Олійник, 2018) до переліку найгостріших проблем викладання гуманітарних дисциплін в аграрних закладах освіти відносять: відсутність у меті й змісті навчання дисциплін гуманітарного циклу єдності об'єктивного й суб'єктивного, яка передбачає розвиток студента через сприйняття, усвідомлення та осмислення загальнолюдських цінностей, формування

мотивів самореалізації особистості; недооцінка аксіологічного виміру під час викладання дисциплін гуманітарного циклу, що пов'язано з невизнанням його ролі в процесі підготовки студента до майбутньої професійної діяльності; переважаність програм і підручників фактичним матеріалом; недоліки в структуруванні викладачем освітнього матеріалу, викликані недооцінкою ролі гуманітарних дисциплін у процесі розвитку й самореалізації суспільства в цілому й кожної конкретної особистості зокрема, внаслідок чого для відбору освітнього матеріалу застосовуються звичайні критерії; традиційний характер організації навчання на заняттях, зумовлений консервативно орієнтованою професійною підготовкою викладача.

Жорстка регламентація навчальних програм, яка спостерігається натеper, призводить до їх переваженості, а суперечність між великим обсягом матеріалу й обмеженням кількості годин на його вивчення певним чином змушує викладача циклу гуманітарних дисциплін обмежитися в процесі навчання репродуктивним характером викладання.

Тому в традиційному навчанні педагог розглядається як провідна й центральна фігура освітнього процесу. Його діяльність на заняттях із дисциплін гуманітарного циклу орієнтована на передачу знань (предметно орієнтовану) на відміну від інноваційного навчання, спрямованого на розвиток особистості студента (Мишак, 2012).

З огляду на це одним із першочергових завдань аграрних закладів освіти є розв'язання певних проблем і суперечностей. З метою покращення гуманістично орієнтованого навчання розглянемо основні його шляхи: використання гуманітарних знань під час вивчення спеціальних дисциплін і, відповідно, природничих і технічних наук під час викладання гуманітарних дисциплін, розробка системи інтегрованих знань із кількох дисциплін; поліпшення якості викладання гуманітарних дисциплін, подолання формальних підходів до їхнього викладання, використання інноваційних технологій навчання, що забезпечить індивідуальний, особистісно орієнтований, праксеологічний підхід до студента; процес навчання гуманітарних предметів у вищому навчальному закладі повинен здійснюватися на основі комплексної моделі цілей навчання гуманітарних предметів. Головною метою навчання повинен бути розвиток єдності когнітивної, особистісної та діяльнісної сфер студентів. Єдність та узгодженість викладання таких предметів, як філософія, психологія, соціологія, етика, історія,

культура забезпечує досягнення оптимального результату.

Виникає необхідність переосмислення досвіду професійної підготовки майбутніх аграріїв під час розгляду його з позиції гуманізації процесу освіти, який передбачає зміну пріоритетів, а саме: цілей (актуалізація та розвиток особистісних і суб'єктних функцій індивіда); змісту, в якому освітній стандарт органічно поєднується з особистісним і професійним досвідом студентів; технологій, що забезпечують розвиток особистісних функцій та особистісний рівень самореалізації індивіда.

Висновки

Отже, з огляду на викладений вище матеріал, можна зробити висновок, що без гуманітарної підготовки в аграрних закладах освіти, яка є однією з невіддільних складових частин загальної підготовки майбутніх фахівців, важко уявити висококваліфікованого фахівця аграрного профілю як свідомого громадянина України. Слід відзначити, що саме дисципліни гуманітарного циклу спрямовані на розвиток та удосконалення особистісних якостей. З цієї причини з метою оптимізації гуманітарних дисциплін слід оновити їх зміст з урахуванням досягнень сучасних наук; впровадити нові дисципліни, спрямовані на вдосконалення особистісних якостей; використовувати інноваційні технології, інноваційні методи й форми навчання; ввести комунікативні дисципліни – публічний виступ, дискусію в малих групах, що скеровані на розвиток критичного мислення в студентів і розвиток творчих здібностей.

Перспективи подальшого дослідження проблеми інноваційного навчання гуманітарних дисциплін в аграрних закладах освіти вбачаємо в розробці програми особистісного професійного зростання студента-аграрія в процесі навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грозна Н.З. Значення гуманітарної складової у професійній підготовці менеджерів-економістів у ВТНЗ. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. Вінниця, 2012. № 6. С. 48–52.
2. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 03.11.2020).
3. Затверджені стандарти вищої освіти / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzheni-standarti-vishoyi-osviti> (дата звернення: 03.11.2020).
4. Іщенко Т.Д. Формування творчої особистості в процесі підготовці фахівців аграрного профілю.

Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького. Львів. 2011. Т. 13. № 3 (49). С. 7–13.

5. Мишак О.О. Забезпечення гуманістичної орієнтованості змісту навчання майбутніх біотехнологів. *Педагогічні науки. Проблеми підготовки фахівців*. 2012. № 2. URL: http://www.rusnauka.com/27_NPM_2012/Pedagogica/2_116876.doc.htm (дата звернення: 03.11.2020).

6. Олійник Н.А. Педагогічне забезпечення розвитку соціальної активності майбутніх фахівців аграрної галузі як чинник гуманізації освітнього процесу у ВНЗ. *Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошук молодих вчених* : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 26 жовтня 2018 р. Одеса, 2018. С. 172–176.

7. Олійник Н.А. Підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2018. Вип. 7. Том 2. С. 83–87.

REFERENCES

1. Hrozna N. Z.(2012). Znachennia humanitarnoi skladovoi u profesiinii pidhotovtsi menezheriv-ekonomistiv u VTNZ [The importance of the humanitarian component in the training of managers-economists in higher education]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu. Vinnytsia*. № 6. S. 48–52 [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy pro osvitu : dokument 1060-12, redaktsiia vid 01. 01. 2015 r. [Law of Ukraine on Education]. Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].

3. Zatverdzeni standarty vyshchoi osvity. redaktsiia 05.12.2018 r. № 1339 (zminy). [Approved standards of higher education]. Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna->

[rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti](http://www.rusnauka.com/27_NPM_2012/Pedagogica/2_116876.doc.htm) [in Ukrainian].

4. Ishchenko T.D.(2011). Formuvannia Tvorchoi osobystosti v protsesi pidhotovki fakhivtsiv ahrarnoho profilu. [Formation of a creative personality in the process of training agricultural specialists]. *Naukovyi visnyk LNUVMBT im. S.Z. Hzhitskoho*. Lviv, T. 13. № 3 (49). S. 7–13. [in Ukrainian].

5. Myshak O.O. (2012). Zabezpechennia humanistichnoi oriientovanosti zmistu navchannia maibutnikh biotekhnolohiv. [Ensuring the humanistic orientation of the content of training of future biotechnologists]. *Pedahohichni nauky. problemy pidhotovky fakhivtsiv*. № 2. Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/27_NPM_2012/Pedagogica/2_116876.doc.htm [in Ukrainian].

6. Oliinyk N.A.(2018). Pedahohichne zabezpechennia rozvytku sotsialnoi aktyvnosti maibutnikh fakhivtsiv ahrarnoi haluzi yak chynnyk humanizatsii osvitnoho protsesu u VNZ. [Pedagogical support for the development of social activity of future specialists in the agricultural sector as a factor in the humanization of the educational process in universities]. *Humanitarnyi i innovatsiinyi rakurs profesiinoi maisternosti: poshuku molodykh vchenykh* : tezy dop. vseukr. nauk.-prakt. konf. (m.Odesa, 26 zhovt. 2018 r.). Odesa, P. 172–176. [in Ukrainian].

7. Oliinyk N. A. (2018). Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv ahrarnoi haluzi do profesiinoi diialnosti. *Innovatsiina pedahohika*. [Training of future agricultural specialists for professional activity]. Odesa, Vyp. 7. Tom 2. P. 83–87. [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 10.11.2020.
The article was received 10 November 2020.*